

УДК 323.2«1990/1991»

Олег Ярошинський

СТРАТЕГІЯ І ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ ПРОВІДУ ОУН(Б) ЩОДО ПРОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ У 1990–1991 РР.

У статті зроблено спробу відтворити практичні кроки Організації Українських Націоналістів (бандерівців) із визволення рідного народу з-під колоніального становища в СРСР та відновлення державної незалежності України протягом 1990–1991 рр. на основі програмових засад і публічних заяв цієї політичної організації в українській діаспорі. Стверджується, що стратегія відновлення державної незалежності України ОУН(б) ґрунтувалася на тезах, сформульованих свого часу С. Бандерою. Ключовою частиною визвольної концепції цієї організації була ідея про усунення радянської системи влади в Україні збройним шляхом та встановлення уряду, що мав би репрезентувати погляди революційних націоналістів (послідовників С. Бандери) щодо майбутнього устрою Української держави.

Ключові слова: Організація Українських Націоналістів (ОУН(б)), націоналізм, революційно-визвольна боротьба, державна незалежність України, Українське Державне Правління.

Здобуття Україною незалежності в 1991 р. стало наслідком самовідданої боротьби багатьох поколінь українського народу за волю свого краю. Для українців, які опинилися поза межами Батьківщини, відновлення державної самостійності України було найбільшою мрією, «провідною зорею» й найвищим прагненням [34, с. 5]. Задля досягнення державної незалежності України зарубіжні українці доклали неймовірних зусиль. Організацією постійних акцій протесту, інформаційних кампаній в мас-медіа проти поневолення України українська діаспора привернула увагу органів влади, політичних сил та громадськості різних країн до української проблеми. Багато уваги було приділено налагодженню співпраці українських емігрантських об'єднань з європейськими та американськими організаціями і політичними партіями, органами влади США, Канади, Австралії, країн Західної Європи з метою інформування їх про визвольні змагання українського народу, а також здобуття підтримки в боротьбі за державну незалежність України.

Науковці діаспори підготували та видали іноземними мовами значну кількість дослідницьких праць, в яких висвітлювали історію України, пригноблене становище УРСР у складі СРСР, переслідування і злочини з боку Комуністичної партії Радянського Союзу та державних органів влади СРСР щодо українців, нехтування їх правами, обґрунтовуючи тим самим потребу державної незалежності України задля ліквідації пригноблення та забезпечення вільного і демократичного розвитку українського народу. Завдяки наполегливим зусиллям української громади країн Заходу було створено дієву систему національної освіти та виховання, що забезпечувала підготовку національно-свідомого молодого покоління зарубіжних українців, здатного заповнити кадрові прогалини внаслідок відходу від активної громадсько-політичної діяльності старшого покоління еміграції та продовжити справу боротьби за українську державність. Фінансова, організаційна та ідеологічно-інформаційна підтримка закордонними українцями зумовила швидку розбудову та активну діяльність національно-демократичних сил в Україні.

На жаль, не так багато наукових праць присвячено різним аспектам боротьби української діаспори за державну незалежність України. Комплексне історичне дослідження згаданої проблеми провів Ю. Недужко в дисертаційному дослідженні «Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття)» [14; 15]. До питань, що залишилися поза увагою цього та інших дослідників, належить питання про шляхи реалізації декларованих українськими політичними організаціями діаспори завдань з відновлення державної незалежності України після поразки національно-визвольних змагань.

Метою цієї праці є простежити теоретичні засади й практичні кроки Організації Українських Націоналістів (бандерівців) (далі – ОУН (б) із визволення рідного народу з-під колоніального становища в СРСР та відновлення державної незалежності України протягом 1990–1991 рр.

Раніше нами було встановлено, що упродовж 1950-х – 1980-х рр. стратегія відновлення державної незалежності України ОУН(б) ґрунтувалася на тезах, сформульованих свого часу С. Бандерою. Ключовою частиною визвольної концепції цієї організації була ідея про усунення радянської системи влади в Україні збройним шляхом та встановлення уряду, що мав би репрезентувати погляди революційних націоналістів (послідовників С. Бандери) щодо майбутнього устрою Української держави. Для того щоб здійснити це завдання ОУН(б) намагалася консолідувати членів власної організації, здобути вирішальний вплив у різноманітних діаспорних

українських організаціях, заручитися підтримкою всього антибільшовицького руху за кордоном. Серед інших українських політичних організацій української діаспори, прихильники ОУН(б) послідовно поширювали переконання про невідворотність збройної боротьби проти колоніальної влади та своєї провідної ролі в майбутніх кардинальних змінах на рідних землях [37].

Демократизація суспільно-політичного життя України в роки горбачовської «перебудови» поставила перед ОУН(б) суттєві виклики, пов'язані з появою більших «шансів» у реалізації стратегічних засад Організації по здобуттю влади, коли з'явилася реальна можливість застосування політичних програм і світоглядних настанов не в уявленому, а в конкретному середовищі. Проте в цей, здавалось би найочікуваніший час, згадки про українську національну революцію в публіцистиці й ухвалах партії поступово переходять з площини мілітаристської риторики у більш прагматичну площину масштабної пропагандистсько-ідеологічної роботи «...для підвищення національної свідомості і політичної виробленості українського народу у підготовці до збройної боротьби» [32, с. 137].

У цей час спостерігаємо спробу ОУН(б) просувати проект «Українського Державного Правління» (далі – УДП) як майбутньої влади в Україні. УДП в червні 1990 р. виступило із зверненням до українців в Україні і діаспорі із закликом до Української Національної Революції, « посиленого наступу на ворожі імперські позиції», « безкомпромісного змагання за нашу Правду, за справедливість, за волю, за людські права, за Церкву, за краще життя», до « священної боротьби» за відновлення « державницької формації на взір Українського Державного Правління, покликаного з волі народу в 1941 році, що було останнім суверенним органом України» причому « усіма доступними засобами» [11, с. 900]. Пропонувалося « з'єднати всі діючі державницькі та націоналістичні сили в один могутній фронт», в якому знайдуть « своє місце» українці різних вірувань, поколінь, національних меншин, незалежно від своїх особистих поглядів « щодо ладу майбутньої нашої держави». Згадалося, що жодна зовнішня сила не буде визволяти Україну, « а єдино український народ!» [11, с. 900].

УДП обіцяло боротьбу « завзяту», бо ж різні шовіністи, атеїсти, ворожі запродавці і різні злочинці у владі не здадуть влади добровільно. Також стверджувалася, що на тогочасній « стадії» боротьби, нічого вже не можна було досягнути парламентськими методами через існуючі структури окупаційного режиму. Автори звернення вважали, що ця « державницька формація» буде тимчасовою, й тому « поруч» неї « надходить пора встановити національний конгрес», який буде своєрідним передпарламентом України, що складатиметься з усіх сил, « які змагають до незалежної державності... не лише політичні угруповання, але й різні товариства та національно-зорієнтовані організації, включно з Українськими Церквами, які відстоюють безкомпромісово УССД» [11, с. 901]. Згадані органи мали б проголосити « нелегальність окупаційної системи, що криється під назвою « УРСР»» і приступити до творення « справжньої» незалежної Української Держави [11, с. 902].

Популяризація ідеї УДП розпочалася й в Україні. Ще за рік до відзначення 50-ліття з дня « Акту Відновлення Української Державності 30-го червня 1941 року» в ОУН(б) обіцяли « доложити максимум зусиль» відзначити цей ювілей в Україні « якнайширше, найясніше і найпереконливіше» [4, с. 646]. Проте, події розвивались так стрімко, що великий захід, присвячений 49 річниці Акту відбувся вже 30 червня 1990 р. у Львові та інших містах за активної участі ДСУ, на якому його учасники навіть прийняли резолюцію, в якій приймали цей Акт « як волевияв українського народу», висловлювали недовір'я голові Верховної Ради УРСР, голові Ради Міністрів, домагалися розпустити тогочасний український парламент і обрати новий, « аби він справді став національним, українським» [1, с. 1076–1077]. Схоже на те, що всеукраїнське політичне об'єднання « Державна Самостійність України» (голова І. Кандиба), установчий збір якого відбувся 7–8 квітня 1990 р. у Львові, в ОУН(б) розглядали на початковому етапі як свою « споріднену» організацію [3, с. 679–680]. Об'єднання виникло за ініціативи голови Крайового Проводу ОУН(б) в Україні З. Красівського (на початку 1990 р. він відвідав осідок ОУН(б) в Лондоні), котрий розбудовував « мережу з активних та відданих людей» [2].

Проголошену Верховною Радою УРСР 16-го липня 1990 р. « Декларацію про державний суверенітет України» в ОУН(б) сприйняли досить насторожено (« бракує в цьому духа суверенності») [12; 36].

У жовтні 1990 р. Провід ОУН (голова В. Олесків) звертався до « українського народу» і « членів й симпатиків ОУН» із закликом « силою зломити останній спротив народобивців» в майбутніх « боях» за волю й державну незалежність під прапорами революційної ОУН і УПА з « духом Степана Бандери», готуватися до « великих випробувань в прийдешніх тижнях і місяцях» [9, с. 1416].

Певні зусилля із реалізації ідеї з Українським Державним Правлінням і передпарламентом України були помітні в створеній « симпатиками» ОУН(б) Українській Міжпартійній Асамблеї, « яка

взяла на себе зобов'язання творити Українську Державу перехідного періоду», й зокрема, розглядала можливості побудови Української Держави «явочним шляхом», скликання Національного Конгресу взамін Верховної Ради, творення «зародкових органів Державного Правління на своєму рівні», тобто в Україні, визнавала зверхність Українського Державного Правління за кордоном (голова Б. Федорак) «як спадкоємця Уряду Української Держави, утвореної 30 червня 1941 року» тощо [38].

Слід зазначити, що спецслужби УРСР у цей час уважно відслідковували заяви ОУН(б) щодо повалення влади в Україні збройним шляхом. Щоправда, окрім наявності в республіці певних односторонніх «бандерівців», які всіляко популяризували ім'я С. Бандери як вождя українського народу, піднімали червоно-чорні прапори на мітингах тощо, фактів проникнення представників Організації з-за кордону КДБ УРСР не зафіксувало [6].

На день 50-ї річниці Акту відновлення Української Держави 30 червня 1991 р. Провід ОУН знову закликав до «зосередження всіх сил на боротьбу» за найбільшу Мету українського народу – власну суверенну державу. Вказувалось, що до цієї мети «всі чесні методи є добрі». Провід пропонував ліквідувати внутрішні фронти й непорозуміння, об'єднатися в один фронт, усім хто ще прислуговував «ворогу нашої державності і незалежності» пропонувалося схаменутись і повернутися «на лоно свого народу», представникам інших національностей – включитись в українське державне будівництво, «бо від цього залежатиме їхнє майбутнє в нашій Державі». Наче влада вже в руках ОУН, звучали слова про те, що «нам потрібні лояльні громадяни, а не шкідники української державності» [8, с. 655].

Так само закликав усіх українців «на Рідних Землях і в розсіянні на чужині» до священної боротьби («останнього вже великого чину») в одному могутньому фронті «за наші Богом дані права нації і людини», скинення кайданів комуно-московської неволі й «Голова Українського Державного Правління» Б. Федорак [35, с. 657]. Деталі подальших дій не наводились. Щоправда в окремій заяві УДП того ж часу говорилося, що цей шлях точно не буде еволюційним, мирним, він буде виключно революційним й усуне («лише під ударами сили ... в рішальному бою під стягом націоналістів-революціонерів...») всі прояви російської влади в Україні, а також усіх «коляборантів-вислужників» [33, с. 902].

«Знайти якнайкращі прийоми боротьби, її стратегію і тактику» в боротьбі за державну незалежність у «нових обставинах, які заіснували, коли є можливість практичної координації визвольних сил української нації в Україні і в діаспорі» мав на меті VIII Надзвичайний Великий Збір ОУН, що відбувся в липні 1991 р. [17, с. 1414]. На початку зібрання Голова Проводу ОУН В. Олесків не мав сумнівів у тому, що ОУН має достатньо «потрібних кваліфікацій і сил» (досвід боротьби, ідейно-політичні принципи, програма державного будівництва і «великі кадри односторонніх») «щоб стати в авангарді боротьби української нації за волю і державність». Проте, на його думку, Великий Збір ще мав довести до ідейної, політичної й організаційної єдності всіх «розпорохених дотепер» членів і прихильників ОУН(б) для ведення «одної політики» у питаннях визвольної боротьби [17, с. 1415].

При аналізі ключових доповідей на цьому зібранні, впадає в очі загальна переконаність захованих за псевдонімами діячів ОУН(б) у тому, що до здобуття незалежності дорога ще «далека й нелегка». При цьому визнавалася неготовність партії до т. зв. «явочного» способу боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу без «реальної організованої політичної сили» і націоналістичних збройних сил в Україні. Разом з цим, «революційним шляхом» і «націоналістичною стратегією» й далі вважався шлях конфронтації з існуючою владою (російським імперіалізмом), що визнавався альтернативою еволюційному («угодовському») шляху «т. зв. парламентарного відвойовування державності». Автори програмних доповідей підтримували «безкомпромісову поставу» Української Міжпартійної Асамблеї («яка в своїй політичній заяві виразно стала на шлях революційної і конфронтаційної стратегії боротьби за УССД»), гостро критикували решту «імперських формацій та їхніх угодовських коляборантів, захованих за різними демократичними вивісками» (згадувались Народний Рух України, Українська Республіканська Партія). УМА бачилась революційним націоналістам базою для «розбудови державотворчих позицій» Українського Державного Правління в Україні. Те, що через заклики не брати участі в референдумі 17 березня 1991 р. частина людей не пішла голосувати, в ОУН(б) це вважали ознаками перемоги («перемога принциповості над нерішучістю, опортунізмом, реалітетниками») й того, що «кілька мільйонів населення пішли за становищем ОУН–УДП» [18; 19; 28; 31].

Прийняті на VIII-му Надзвичайному Великому Зборі рішення засвідчують курс на легалізацію революційної ОУН в Україні й спрямування зусиль на здобуття підтримки партії серед населення («розбудову всенародної ОУН») як безальтернативного «аванграда» національної революції в недалекому майбутньому. В липні 1991 року актив ОУН(б) вважав за потрібне накопичувати сили в Україні «для координованої дії в напрямі валення колоніальних структур і ліквідації накинutoї

імперської системи» [22, с. 1290]. Тому для здобуття державної незалежності України важливою визнавалася потреба об'єднання Державного Центру УНР і Українського Державного Правління в один Всеукраїнський Державний Центр, який би координував всі національні сили (парламентські і позапарламентські) у революційно-визвольному процесі «до часу створення легальної влади в Україні шляхом вільних виборів» [22, с. 1293]. Проте «керуючою силою» української нації визнавалася лише Організація Українських Націоналістів [25, с. 15].

Революційні націоналісти відкидали будь-які спільні фронти з великими державами: «Хто одержує перемогу від великих держав, той стає їхньою маріонеткою». Поміж двох шляхів у визвольному процесі – «легально-мирного чи революційного», в ОУН(б) більше схилились до другого: «Тільки сила – максимальна конфронтація з окупаційною владою – може відбити тоталітарного ворога» [25, с. 15]. Діячі ОУН(б) вважали неминучим збройний конфлікт під час революційного шляху «єдиною правильною дорогою»: «Було б історичним дивом, коли б Советський Союз не застосував своєї збройної сили в обороні своєї влади». У справі найбільшого ослаблення й виснаження пануючої московської імперії «перед остаточним ударом», на їх думку, доцільно було використовувати всі інші конфронтаційні методи: бойкоти, економічні й політичні страйки, масові демонстрації, голодування, громадську непокору тощо [25, с. 15]. Крім того, розробники тактики ОУН(б) «переходового етапу» вважали за потрібне збільшувати людські ресурси визвольного руху, збирати інформацію про важливих осіб і установ пануючого режиму («ввести в оману інформаційну мережу влади – КГБ, МВД»), розширювати матеріальні ресурси (кошти, зброя, транспорт і т.п.) шляхом збирання «революційного податку» [25, с. 16].

Одночасно слід було аналізувати «умови нації» і «умови ворога» на предмет вибору «варіанту удару», який би найкраще спричинився до перемоги визвольного руху. В умовах неготовності визвольних сил «до бою» в ОУН(б) рекомендували розбудовувати підпілля, творити глибоко законспіровані сітки, які «мають ціль влаштувати всілякі парамілітарні акції, щоб підірвати авторитет большевицької влади». У момент, коли б був зроблений висновок, що «нація вже дозріла або ворог непевно тримає владу» потрібно було мобілізувати усі сили до повстання, «щоб кількома швидкими і масовими ударами повалити ворожу владу». ОУН(б) мала скерувати свої зусилля на те, щоб «відламати українські частини від Советської Армії і направити їх проти окупаційної влади». Розбудова національної влади мала відбуватись разом із творенням українського війська (на основі тих же українських частин існуючої радянської армії й «самоозброєних елементів» з народу, що брали участь у повстанні). Новоутворене військо, кероване «першорядним штабом старшин», мало б забезпечити управління адміністративними одиницями на визволених українських землях [25, с. 16–17]. Революційний уряд мав би у першу чергу «добитися нормалізації основних функцій суспільства» й захищати справу незалежності України на міжнародній арені. В постановах ОУН(б) було окремо зауважено, що всі «авторитетні сили» під час визвольних змагань, як от «революційний уряд, військо, ОУН», мають «тримати тверду лінію проти будь-якого типу погромів», а самих погромників карати як ворогів українського народу [25, с. 16–17].

Завершальний момент в «переходовому етапі» українського визвольного руху, за задумом авторів постанов VIII-го Надзвичайного Великого Збору ОУН, мав наступити під час урочистого проголошення самостійної держави. Щоб це проголошення мало «за собою сильнішу юридичну підставу», існуючі українські державні центри у вигнанні мали передати свої мандати «революційному уряду в Краю» [25, с. 17].

Важливу роль у психологічній боротьбі проти окупаційної влади в Україні мали відіграти засоби масової інформації з-за кордону («у рамках середовища ОУН»): телебачення, радіомовлення, періодична преса, матеріали інформаційних агентств (зокрема Української центральної інформаційної служби), книжки, журнали, брошури тощо [24, с. 25; 26, с. 27]. Крім цього ОУН мала «ініціативно подбати» про розміщення на «об'єктах окупаційної системи» в Україні афіш і графіті «для швидкого передавання широким колам населення відповідної інформації та їхньої мобілізації для потреб політичної боротьби за повну самостійність України і державного будівництва» [24, с. 26].

Готуватися до того моменту, коли «може кожночасно трапитися нагода для початку формування УССД», мало й Українське Державне Правління, яке визнавалося в документах ОУН «координаційним осередком безкомпромісного революційного напрямку ... під проводом ОУН до рішального бою за УССД». За задумом авторів окремої постанови VIII-го Надзвичайного Великого Збору ОУН щодо УДП, Організація Українських Націоналістів мала «при кожній відповідній нагоді, протиставити колоніальній системі УССР законну українську державу, яку репрезентує УДП» [21, с. 28]. Таке протиставлення доцільно було наголошувати як в Україні так і в країнах вільного світу, щоб «валити престиж і легальність УССР та скріплювати національну державність». Причому визнати УДП як альтернативу існуючій на той час владі мали всі «формації» в Україні, що «чітко

змагаються за УССД»: УМА, ДСУ, УХДП, Товариство ветеранів національно-визвольної боротьби тощо. ОУН радила УДП поміркувати над контурами своєї структури в якій мав би бути сформований «законодавчий орган» з орієнтовною назвою «Українська Державна Рада». До законодавчого органу УДП мали увійти як окремі люди так і «угруповання», які б визнавали «відновлену державу Актом 30-го червня 1941 року як найновішу українську державу, а разом з цим і тяглість цієї державності під видом УДП» [21, с. 28]. Той факт, що в Україні чимало людей підписували заяви, організовані УМА (очевидно малася на увазі реєстрація громадян УНР, яку проводила в той час УМА), свідчив для авторів постанови про «масове визнання УДП мільйонами українських громадян» [21, с. 29]. Українському Державному Правлінню ще належало створити правничу комісію, а та в свою чергу мала приступити до «опрацювання конституційного, адміністративного, міжнародного, економічного, громадянського, тощо, прав» для відновленої «на руїнах СРСР–УССР» української держави [21, с. 29].

Попри випромінювання великої впевненості у перемогу ОУН під час майбутніх радикальних змін в Україні, зокрема й у питанні лідерства в «революційному уряді», все ж у постановах VIII-го Надзвичайного Великого Збору ОУН містяться відповіді на питання чому лідери революційної ОУН не наважилися на «рішальний бій», приготування до якого було ключовою частиною їх визвольної концепції. Автори постанов щодо кадрово-організаційних справ ОУН зауважили на існуванні всередині націоналістичного руху в Україні розбіжностей щодо стратегії визвольної боротьби, особливо в питанні – «еволюція чи революція», що тягло за собою, на їх думку, незгоду різних провідників і організацій щодо ідеологічних аспектів боротьби: хто за «демократичний націоналізм» (еволюцію), хто за «інтегральний» (революцію) [20, с. 137]. Крім того, діячі організації наважились визнати елементарне: «Щоб брати активну участь і впливати на процеси побудови Української Самостійної Соборної Держави, мусимо мати кадри, які не тільки висувають та пропагують цю ідею, але які готові її реалізувати» [20, с. 138].

Очевидно, що з кадрами, готовими реалізувати накази, в ОУН існували на той час певні проблеми, адже в згаданій постанові стверджувалося про те, що не всі директиви ОУН виконувалися належним чином «на всіх щаблях сітки ОУН», а тому нагальною постала потреба «виправити кадровий стан». В постановах VIII-го Надзвичайного Великого Збору ОУН вказувались наступні недоліки організаційної роботи: «поспіх, поверховість, відкладання справ на пізніше», «брак послідовності в праці, відокремлення себе від громади, від народу», «непевність при вербуванні членства, брак послідовної вишкільної праці», «неефективна діяльність складових частин ОУВФ [Організацій Українського Визвольного Фронту], брак назовні видної діяльності ОУН та промовчування становищ до певних питань стосовно України», які негативним чином відображались на якісному стані членства ОУН («створюють серед членства непевність і недовір'я, доводять до недіяльності і застою в праці, а то й до нелюдяльності до Організації») [20, с. 138]. У проводі ОУН(б) хоча й вірили, що «подавляюча більшість членства віддає себе всеціло та безперервно інтересам України» та все ж акцентували увагу на втраті в окремих членів організації почуття душевного болю й переживань у той час, коли в Україні ведеться «кампанія проти ОУН-УПА», замовчування або зневажання її історії та діяльності й «ворог обезцещує ту святість». Автори постанов мусили визнати й існування серед членства ОУН «відчуження від проблем України» на фоні діяльності інших членів, які їздили до України й поступово занурювалися в її політичне життя [20, с. 138].

Попри грізні гасла незворотності революційного шляху у визволенні української нації й знищенні старого режиму, що містять інші постанови VIII-го Надзвичайного Великого Збору ОУН, автори постанов щодо кадрово-організаційних справ ОУН головними завданнями розбудови ОУН(б) в Україні зазначили лише «допомогти у визвольній боротьбі, ширити і збагачувати поняття українського націоналізму». На зібранні ухвалили докласти «всіх зусиль» щодо різних форм активного включення членів організації в громадське життя в Україні [20, с. 139]. При цьому наголошувалося, що відкрито організація мала діяти через своїх членів, симпатиків та прихильників у споріднених (фасадних) організаціях або в тих організаціях (партіях), де можна було «здобувати впливи» й «унапрямувати їхню діяльність в бажаному для здобуття державності напрямі». Однак основне ядро членів й молоді послідовники мали бути «глибоко законспіровані» й діяти підпільно. VIII Надзвичайний Великий Збір ОУН постановив в організаційній діяльності з розбудови організації в Україні уникати великих зібрань, «дотримуватися концепції звен – малої горстки людей, які знають тільки про своє звено», «шукати зв'язків із селами і всіма містами», організувати туди «похідні групи», які мали б «тактовно і продумано» поширювати ідеї революційної боротьби [20, с. 140].

Окремо ще раз було наголошено на основних принципах розвитку ОУН(б) в Україні: конспірація, діяльність через «фасадні» організації, вирішальне значення у прийнятті важливих рішень Проводу ОУН(б). Створений в Україні («в Краю») за підтримки й під контролем закордонних

діячів організації («Заходу») осередок ОУН(б) мав «виконати підготовчу організаційну роботу», а також «накреслити певний плян розвитку ОУН в Краю» [20, с. 140].

Важливого значення надавала ОУН(б) проблемі підготовки української молоді до «переведення» визволення України під час майбутньої національно-визвольної революції та подальшого державного будівництва [23]. На переконання авторів постанови про молодь та юнацтво ОУН, молодь в Україні мала відкинути думки щодо виїзду за кордон в пошуках кращого життя («поборювати розкладницькі тенденції») й залишитися на рідних землях, щоб «боротися за визволення української нації» [23, с. 142]. Українську молодь слід було заохочувати до вивчення військових знань в армії, військових школах, спортивно-парамілітарних організаціях та на різних вишколах, звертаючи увагу на партизанську і протипартизанську боротьбу. На думку авторів постанови молоді люди в Україні мали стати настільки національно й політично свідомими, щоб долучившись до підпільної мережі організації, повести агітаційну роботу серед селянства, робітництва й військовослужбовців, щоб ті згодом стали «незламною силою української національної визвольної революції» [23, с. 142].

Хотілося б зауважити й на іншому. Так, скажімо, 24 серпня 1991 р. Верховна Рада вже проголосувала за незалежність України, а журнал «Визвольний шлях» у вересневому номері ще друкував статті про невідворотність «революційного зриву» («відвоювання»), як єдиного правильного шляху до самостійності й державності, на відміну від «хитких викрутасів парламентських дебат», або т.зв. «законного змагу» [7, с. 1034]. Реакція на проголошення в Києві Акту незалежності України, після того як ця звістка все таки дійшла до осідку революційних оунівців в Мюнхені, не може не дивувати своєю прохолодою. Відповідальний редактор «Визвольного шляху» І. Дмитрів відзначав декларативність цього проголошення, незмінність попередніх кадрів у владі, «тривожну змістовну подібність» між лексикою IV Універсалу УНР і Актом 24 серпня 1991 р., а тому, на його думку, «це щось глибше, психологічне, від чого треба всіма фібрами духа і розуму віддаляватися...» [5, с. 1285]. У цьому його зауваженні відчувалося невдоволення щодо відсутності в Акті проголошення незалежності України «генетичного пов'язання» з Актом 30 червня 1941 р. і «тягlosti цієї державности під видом УДП».

Зрештою, 29 серпня 1991 р. Голова Проводу ОУН Слава Стецько від імені всієї Організації Українських Націоналістів звернулася до «народу України» (й окремо до «української молоді», «українських офіцерів і військовослужбовців», «українських робітників» та «українських селян-хліборобів») із закликом «приступити до швидкого закріплення довгоочікуваної державности» [29, с. 1155]. У цьому зверненні було також висловлена упевненість, що «український нарід не потребує зайвого референдуму, щоб заманіфестувати свою незмінну волю до влади, волю до державности, бо він чимало разів виявив свою волю плебісцитом крові» [29, с. 1157]. Визнало дію Акту 24 серпня 1991 р. й т.зв. Українське Державне Правління, хоча і з обмовкою, що окупаційний режим в Україні рятує себе, прибираючи національний характер. Утім, це утворення вже не закликала до «рішального бою», хіба що застрашувало, що коли Верховна Рада буде зволікати із прийняттям необхідних рішень по фактичному унезалеженню, аж тоді український народ, через «свої організовані визвольні формації і масовим виявом волі народу, мусить домогтися здійснення цих найближчих завдань» [10, с. 1288].

Після оприлюднення результатів референдуму 1 грудня 1991 року голова Проводу ОУН С. Стецько з великим піднесенням вітала український народ з «історичною перемогою ідеї державної самостійності України» та настанням довгожданої можливості «єднання з Україною цілого її народу, усіх її земель і країв та великої діаспори в ім'я відбудови Батьківщини, побудови і закріплення нашої спільної, самостійної, соборної, неподільної, міцної, багатой, народоправної української держави» [27]. Про готовність включитися в державотворчі процеси Української держави та підтримку діючої влади, якщо та «діятиме в дусі інтересів України», проголосила Конференція Українських Націоналістів в місті Києві 28–29 березня 1992 року [13]. Однак досить швидко в ОУН(б) дійшли висновку про те, що сформована Президентом Л. Кравчуком влада в Україні та її державний устрій «це ще не є та Україна, за яку народ боровся століттями» [30, с. 1030]. Діячі ОУН(б) не могли не усвідомити, що в незалежній Україні, незважаючи на попередні величні сподівання, Організація таки не здобула впливу на існуючий уряд та Верховну Раду, і що навіть спроби розбудови організаційної сітки ОУН в тогочасних сприятливих умовах швидкої політизації суспільства наближались до «абсолютного мінімуму» [39, с. 185]. Та все ж таки, як пізніше стверджувалося в офіційних документах Організації, у проводі ОУН(б) було прийнято рішення «враховувати Українську Державу, визнану де-юре, більшою частиною всіх держав світу» (тобто не вчиняти жодних державних переворотів) та перейти на «шлях розбудови явної ідеологічної, політичної і фізичної присутности в суспільно-політичному життю України нашої ОУН на різних рівнях» [16, с. 1196; 39, с. 185, 191].

Таким чином, стратегія визволення рідного народу та відновлення державної незалежності України ОУН (б) у 1990–1991 рр. й далі ґрунтувалася на ідеях С. Бандери про усунення радянської системи влади в Україні збройним шляхом та встановлення уряду, що мав би репрезентувати погляди революційних націоналістів (послідовників С. Бандери) щодо майбутнього устрою Української держави. Проголошення та утвердження незалежності України мирним (еволюційним) шляхом аж ніяк не свідчить про помилковість визвольної концепції послідовників С. Бандери, як про це мовили представники інших українських політичних організацій за кордоном. Проте, з упевненістю можна стверджувати, що рішучі заяви лідерів ОУН(б) про майбутній «революційний зрив» як єдиний правильний шлях до самостійності й державності України, були лише абстрактними розмірковуваннями відірваних від реальності політиків, а не реальною підготовкою до збройного повстання.

Список використаних джерел

1. Відзначення Акту 30 червня 1941 року в Україні // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 9 (510). – С. 1076–1077.
2. Голова ОУН(б) Стефан Романів: «Треба в себе вірити і брати відповідальність» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2012/02/holova-oun-b-stefan-romaniv-treba-v-sebe-viryty-i-braty-vidpovidalnist/>.
3. Державна Самостійність України. Нове всеукраїнське політичне об'єднання // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 6 (507). – С. 679–680.
4. Дмитрів І. До важливих державницьких актів повертаймося! / І. Дмитрів // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 6 (507). – С. 643–646.
5. Дмитрів І. Проголошення державної незалежності України і дія / І. Дмитрів // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 11 (524). – С. 1283–1285.
6. Доповідна записка КДБ УРСР до Верховної Ради УРСР від 17.04.1991 р. «Лидеры украинской диаспоры об обстановке в республике и деятельности оппозиции» // Галузевий державний архів СБУ, ф. 16, пор. 10, арк. 1–3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/11242/>.
7. Зварич Р. За владу нації / Р. Зварич // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 9 (522). – С. 1027–1034.
8. Звернення Проводу Організації Українських Націоналістів в 50-ту річницю Акту відновлення Української Держави // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 6 (519). – С. 652–655.
9. Звернення Проводу ОУН в річницю смерті сл. п. Степана Бандери // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 12 (513). – С. 1411–1416.
10. Звернення УДП до українського народу // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 11 (524). – С. 1287–1288.
11. Звернення Українського Державного Правління до українців в Україні і діаспорі // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 8 (509). – С. 899–902.
12. Косик В. Деклярація про суверенітет не є декларацією про самостійність / В. Косик // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 10 (511). – С. 1164–1166.
13. Маніфест Конференції Українських Націоналістів // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 7 (531). – С. 771–774.
14. Недужко Ю. В. Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття): Автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Ю. В. Недужко; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 35 с.
15. Недужко Ю. В. Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття) / Ю. В. Недужко. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 620 с.
16. Олеськів В. Діяльність Організації Українських Націоналістів (ОУН). 1945–1993 / В. Олеськів // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1993. – Річник XLVI. – Кн. 10 (547). – С. 1192–1197.
17. [Олеськів В.] Орлик С. Відкриття VIII Надзвичайного Великого Збору ОУН / С. Орлик // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 12 (525). – С. 1413–1417.
18. Побіда С. Зовнішня політика ОУН / С. Побіда // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 12 (525). – С. 1432–1437.
19. Подільський М. За революцізацію національно-визвольної боротьби / М. Подільський // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 12 (525). – С. 1441–1447.
20. Постанови в кадрово-організаційних справах і зв'язку // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 2 (527). – С. 136–140.
21. Постанови в справах УДП, конституційних і соціально-економічних // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 1 (526). – С. 28–29.
22. Постанови щодо внутрішньої політики ОУН, прийняті VIII НВЗ ОУН // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 11 (524). – С. 1290–1304.
23. Постанови щодо молоді і юнацтва ОУН // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 2 (527). – С. 141–144.
24. Постанови щодо сектора інформації // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 1 (526). – С. 25–27.
25. Постанови щодо стратегії і тактики переходового етапу // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 1 (526). – С. 14–19.
26. Постанови щодо УЦІС // *Визвольний шлях* (Лондон). –

1992. – Річник XLV. – Кн. 1 (526). – С. 27. 27. Привітання Україні від Проводу Організації Українських Націоналістів // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 2 (527). – С. 131. 28. Степанківський М. Розбудова кадрів ОУН – наше велике завдання / М. Степанківський // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 12 (525). – С. 1438–1440. 29. Стецько С. Звернення Голови Проводу ОУН до народу України / С. Стецько // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 10 (523). – С. 1155–1157. 30. Стецько С. Побудова влади Української Держави (Із розмови Голови Проводу ОУН при круглому столі Львівського університету ім. І. Франка 16.6.1992) / С. Стецько // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн. 9 (534). – С. 1030–1034. 31. Страттак А. Стратегія і тактика / А. Страттак // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 12 (525). – С. 1421–1431. 32. Сьомий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали і постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів, 1988. – 238 с. 33. У Велику річницю Державного Акту // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 8 (521). – С. 899–902. 34. Україна – є! // *Сучасність* (Нью Йорк; Київ). – 1992. – № 1. – С. 5–6. 35. Федорак Б. На шляху Української Національної Революції / Б. Федорак // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 6 (519). – С. 656–657. 36. Чи справді «Суверенітет України»? // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1990. – Річник XLIII. – Кн. 10 (511). – С. 1155–1156. 37. Ярошинський О. Б. Стратегія визволення рідного народу та відновлення державної незалежності України в теорії лідерів ОУН(б): кінець 1950-х – 1980-ті рр. / О. Б. Ярошинський // *Гілея: Науковий вісник: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; ВГО Українська академія наук.* – К., 2016. – Вип. 109 (№ 6). 38. II сесія Міжпартійної Асамблеї // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1991. – Річник XLIV. – Кн. 1 (514). – С. 111–115. 39. IX Великий Збір ОУН: Форми і методи дії ОУН на першому етапі державної незалежності України // *Визвольний шлях* (Лондон). – 1997. – Річник L. – Кн. 2 (587). – С. 181–192.

Олег Ярошинский

**СТРАТЕГИЯ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ ИДЕОЛОГИЯ ПРОВОДА ОУН(Б)
О ПРОВОЗГЛАШЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ
В 1990–1991 ГГ.**

В статтє предпринята попытка воспроизвести практические шаги Организации Украинских Националистов (бандеровцев) по освобождению родного народа от колониального положения в СССР и восстановления государственной независимости Украины на протяжении 1990–1991 гг. на фоне программных основ и публичных заявлений этой политической организации в украинской диаспоре. Утверждается, что стратегия восстановления государственной независимости Украины ОУН(б) основывалась на тезисах, сформулированных в свое время С. Бандерой. Ключевой частью освободительной концепции этой организации была идея об устранении советской системы власти в Украине вооруженным путем и установление правительства, которое представляло бы взгляды революционных националистов (последователей Бандеры) относительно будущего устройства Украинского государства.

Ключевые слова: Организация Украинских Националистов (ОУН(б)), национализм, революционно-освободительная борьба, государственная независимость Украины, Украинское Государственное Правление.

Oleg Yaroshinsky

**STRATEGY AND POLITICAL IDEOLOGY OUN(B) ON THE RESTORATION OF STATE
INDEPENDENCE OF UKRAINE IN 1990–1991**

In this article is attempted to recreate the practical steps of the Organisation of Ukrainian Nationalists (Bandera's followers) with the liberation of their people from the colonial situation in the Soviet Union and the restoration of state independence of Ukraine during the 1990–1991 years. Based curriculum foundations and public statements of political organization in the Ukrainian diaspora. It is alleged that the strategy of restoration of independence of Ukraine the OUN(b) based on theses formulated his time by S. Bandera. A key part of the liberation concept of this organization was the idea of the removal of the Soviet power system in Ukraine by force of arms and setting the government that would represent the views of revolutionary nationalists (followers of S. Bandera) on the future structure of the Ukrainian state.

Key words: Organization of Ukrainian Nationalists (OUN(b)), nationalism, revolutionary-liberation struggle, the state independence of Ukraine, Ukrainian National Government.